



Doc. mo. Miroslav Martinjak, rođen 4. kolovoza 1951. u Gornjoj Voći, župa Donja Voća (Ivanec), nakon završenog teološkog studija na Katoličkom Bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, zaređen je za prezbitera Zagrebačke nadbiskupije 1976. godine. Nakon dvogodišnjega pastoralnoga rada u Samoboru, 1978. odlazi u Rim na *Papinski institut za crkvenu glazbu* gdje ostaje do 1985. godine, postigavši akademske stupnjeve magisterija i licencijata iz *Gregorijanskog pjevanja* i *Musicae Sacrae*. Četiri godine studira orgulje s poznatim maestrom Erichom Arndtom i kompoziciju s maestrima Armandom Renzijem i Domenicom Bartoluccijem. Od 1986. profesor je na *Katoličkome bogoslovnom fakultetu*, *Institutu za crkvenu glazbu "Albe Vidaković"* i *Katehetskom institutu*. Pisac je članaka iz područja liturgijske glazbe, zatim skladatelj mnogobrojnih liturgijskih oblika (misa, moteta, skladbi za dječje, djevojačke, mješovite i muške zborove, instrumentalnih i vokalnih obrada za radio-emisije i dr.). Svojim skladbama redovito sudjeluje na festivalima dječjih zborova *Zlatna harfa*, kao i na drugim sličnim priredbama. Član je *Liturgijskoga vijeća Hrvatske biskupske konferencije* i uredništva časopisa za duhovnu glazbu *Sveta Cecilija*. Od 1996. predstojnik je *Instituta za crkvenu glazbu*.

OVITAK:

Prednja stranica:

Missale plenium (MR 70) - XIII. stoljeće

Stranica stranica:

Sacramentarium Sanctae Margaretae (MR 126) - XI. stoljeće

Miroslav Martinjak ■ Gregorijansko pjevanje

GREGORIJANSKO
PJEVANJE

TIŠKARA SOL TA LAOUREB

© Miroslav Martinjak, Zagreb, 1997
Zabranjeno je ovako namontirati, kopirati ili
reproducirati bilo koji dio ove knjige bez bilo koje
vrste bez autorova prethodnog dopuštenja.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb
UDK 783.3
MARTINJAK, Miroslav
Gregorijansko pjevanje / Miroslav Martinjak. - Zagreb :
Miroslav Martinjak, 1997. - 128 str. : il. - (Miroslav
Martinjak glasbeni i likovni radovi) - (Miroslav Martinjak
glasbeni i likovni radovi) - (Miroslav Martinjak glasbeni
i likovni radovi) - (Miroslav Martinjak glasbeni i likovni
radovi) - (Miroslav Martinjak glasbeni i likovni radovi)
Bibliografija: str. 124-126
ISBN 978-953-00-1
978-953-00-1

Miroslav Martinjak
GREGORIJANSKO PJEVANJE
Baština i vrelo rimske liturgije

Recenzenti

Mo. Šime Marović
Dr. Miho Demović

Lektorica i korektorica

Katica Majdandžić-Stupac

Grafija neuma

Hrvoje Herceg

Oblikovanje

Tomislav Koščak

Tisak

TISKARA ŠOLTA, ZAGREB

© Miroslav Martinjak, Zagreb, 1997.

Zabranjeno je svako umnožavanje, fotokopiranje i re-
produciranje bilo kojeg dijela ove knjige na bilo koji
način bez autorova pismenog dopuštenja.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb

UDK 783.5

MARTINJAK, Miroslav

Gregorijansko pjevanje : baština i vrelo rimske
liturgije / Miroslav Martinjak. – Zagreb : Hrvatsko društvo
crkvenih glazbenika : Institut za crkvenu glazbu »Albe
Vidaković«, 1997. – 282 str. : note ; 24 cm

Bibliografija: str. 269–270 i uz tekst. – Kazalo.

ISBN 953-6653-00-1

971229023

MIROSLAV MARTINJAK

GREGORIJANSKO PJEVANJE

Baština i vrelo rimske liturgije



HRVATSKO DRUŠTVO CRKVENIH GLAZBENIKA
INSTITUT ZA CRKVENU GLAZBU »ALBE VIDAKOVIĆ«
ZAGREB, 1997.

SADRŽAJ

PREDGOVOR	5
1. POVIJESNI PREGLED	7
1.1. Teorije o nastanku gregorijanskoga (grgurovskog) pjevanja	9
1.2. Grgur Veliki (Grgur I.) i njegove zasluge	11
1.3. Jezik gregorijanskog pjevanja	13
1.3.1. Položaj latinskih naglasaka u riječima	14
1.4. Stilovi gregorijanskih melodija	17
1.4.1. Silabički stil	18
1.4.2. Neumatski stil	19
1.4.3. Melizmatički stil	19
1.5. Različite vrste gregorijanskih melodija	22
1.6. Procesi nastanka gregorijanske melodije	23
1.6.1. Karakteristike gregorijanske melodije	28
1.7. Pad gregorijanskog pjevanja	28
1.8. Obnova gregorijanskog pjevanja	29
1.8.1. Stvarna obnova u XIX. stoljeću	30
2. SEMIOLOGIJA GREGORIJANSKOG PJEVANJA – Adijastematska notacija	34
2.1. Neumatske porodice	34
2.1.1. Najpoznatiji kodeksi	36
2.2. Teorije o nastanku prvih neuma	36
2.3. Razvoj adijastematskih neuma od jednog i dva tona	37
2.3.1. Osnovne neume	39
2.3.1.1. Paleografski znakovi	40
2.3.1.2. Melodijsko i interpretativno značenje virge, tractulusa i punctuma	40
2.3.1.3. Virga i tractulus s epizemom (povećano trajanje)	41
2.3.2. Clivis (virga flexa)	43
2.3.2.1. Paleografski znakovi	44
2.3.2.2. Interpretativno značenje	44

2.3.3. Pes ili podatus	46
2.3.3.1. Paleografski znakovi	46
2.3.3.2. Interpretativno značenje	46
2.4. Neume od tri tona	48
2.4.1. Porrectus (clivis resupinus)	48
2.4.1.1. Paleografski znakovi	48
2.4.1.2. Interpretativno značenje	48
2.4.2. Climacus (virga subbipunctis)	50
2.4.2.1. Paleografski znakovi	50
2.4.2.2. Interpretativno značenje	51
2.4.3. Torculus (pes flexus)	53
2.4.3.1. Paleografski znakovi	53
2.4.3.2. Interpretativno značenje	54
2.4.4. Posebni torculusi	56
2.4.4.1. Torculus na zadnjem slogu riječi	56
2.4.4.2. Torculus u intonaciji	58
2.4.4.3. Torculus u melodijskoj pasaži	58
2.4.5. Scandicus (virga praebipunctis)	60
2.4.5.1. Paleografski znakovi	60
2.4.5.2. Interpretativno značenje	60
2.4.6. Scandicus od četiri note	62
2.4.7. Scandicus na unisonu	62
2.5. Neume od četiri i više tonova	63
2.5.1. Pes subbipunctis	63
2.5.1.1. Interpretativno značenje	63
2.5.2. Porrectus flexus	65
2.5.2.1. Interpretativno značenje	66
2.5.3. Climacus resupinus	67
2.5.3.1. Interpretativno značenje	67
2.5.4. Scandicus flexus	67
2.5.4.1. Interpretativno značenje	68
2.5.5. Torculus resupinus	69
2.5.5.1. Interpretativno značenje	69
2.6. Neume s tonovima na unisonu	71
2.6.1. Trigon	71
2.6.1.1. Melodijsko značenje	71
2.6.1.2. Melodijska primjena i interpretacija	71
2.6.2. Bivirga i trivirga	72
2.6.2.1. Paleografski znak bivirge	73
2.6.2.2. Melodijska primjena	73
2.6.2.3. Interpretacija bivirge	74

2.6.3. Trivirga	75
2.6.3.1. Paleografski znakovi trivirge	75
2.6.4. Stropha	75
2.6.5. Apostropha	76
2.6.6. Strophne grupe	77
2.6.6.1. Interpretacija strophe	78
2.7. Neumatsko odvajanje	81
2.7.1. Interpretacija odvojene i istaknute note u neumatskoj grupi	85
2.7.1.1. Na početku	85
2.7.1.2. Srednja nota	86
2.7.1.3. Na kraju melodijskog motiva, sloga ili fraze	86
2.8. Neume sastavljene od oriscusa i quilisme	87
2.8.1. Oriscus (horizontalni, vertikalni i kosi)	87
2.8.1.1. Interpretacija oriscusa	89
2.8.2. Pressus	89
2.8.2.1. Pressus maior	89
2.8.2.2. Paleografski znakovi	90
2.8.2.3. Interpretativno značenje	90
2.8.3. Pressus minor	92
2.8.3.1. Paleografski znakovi	92
2.8.3.2. Interpretativno značenje	92
2.8.3.3. Ponavljanje (reperkusija) note na unisonu	94
2.8.4. Virga strata	97
2.8.4.1. Paleografski znakovi	97
2.8.4.2. Virga strata kao pes	98
2.8.4.3. Interpretativno značenje	99
2.8.5. Salicus	99
2.8.5.1. Paleografski znakovi	99
2.8.5.2. Interpretativno i melodijsko značenje	100
2.8.5.3. Prve dvije note salicusa na unisonu	101
2.8.6. Pes quassus	102
2.8.6.1. Paleografski znakovi	102
2.8.6.2. Interpretativno i melodijsko značenje	102
2.8.7. Quilisma	104
2.8.7.1. Paleografski znakovi	104
2.8.8. Quilisma pes	105
2.8.9. Quilisma scandicus	105
2.8.9.1. Interpretativno značenje	106
2.9. Liquescentne note	106
2.9.1. Paleografski znakovi	107
2.9.2. Fenomen povećane i umanjene liquescentne note	108
2.9.3. Interpretacija liquescentne note	108

2.9.4. Liquescentna nota i melodija	108
2.9.5. Melodijska i ritmička slova u sanktgalenskoj notaciji	109
2.9.6. Melodijska i ritmička slova u laonskoj notaciji	110
2.10. Tabele neuma	111
3. KVADRATNA NOTACIJA – Dijastematska notacija	123
3.1. Oblici neuma	124
3.2. Pomoćni znakovi	127
3.3. Pomoćni ritmički znakovi	128
3.4. Ritmički iktus u kvadratnoj notaciji	129
3.4.1. Pravila za određivanje ritmičkog iktusa	129
3.5. Tablica kvadratnih neuma s transkripcijom u suvremeno notno pismo	131
4. GREGORIJANSKI OBLICI	132
4.1. Oblici za službu časoslova	132
4.1.1. Himan (hymnus)	132
4.1.2. Antifona (antiphona)	134
4.1.3. Psalam (psalmus)	134
4.1.4. Otpjev, pripjev (responsorium)	137
4.1.4.1. Kratki otpjev (responsorium breve)	137
4.1.4.2. Dugi otpjev (responsorium prolixum)	137
4.1.5. Hvalospjevi (cantica)	138
4.2. Oblici za euharistijsko slavlje	138
4.2.1. Antifonalni oblici promjenljivih dijelova mise (proprium)	138
4.2.1.1. Ulazna pjesma (introitus)	138
4.2.1.2. Darovna pjesma (offertorium)	139
4.2.1.3. Pričesna pjesma (communio)	140
4.2.2. Responzorijalni oblici između čitanja iz Svetog pisma	141
4.2.2.1. Pripjevni psalam (graduale)	141
4.2.2.2. Aleluja (alleluia)	141
4.2.3. Posljednica (sequentia)	143
4.2.4. Trop	145
4.2.5. Zavlaka (tractus)	147
4.2.6. Oblici nepromjenljivog dijela sv. mise (ordinarium)	148
4.2.6.1. Gospodine, smiluj se (Kyrie eléison)	148
4.2.6.2. Slava (Gloria)	150
4.2.6.3. Vjerovanje (Credo)	151
4.2.6.4. Svet (Sanctus)	152
4.2.6.5. Jaganjče Božji (Agnus Dei)	153

5. MODALITET	154
5.1. Nastanak grčkih ljestvica	154
5.2. Grčki modusi	155
5.3. Teorije o modalitetu	159
5.4. Teorija o trima modalnim grupama	163
5.5. Karakteristike modusa i njihova ekspresivnost	167
5.6. Kako prepoznati moduse u gregorijanskim skladbama	169
5.7. Ekspresivnost modusa	169
5.7.1. Ekspresivnost dorskog modusa	171
5.7.2. Ekspresivnost hipodorskog modusa	171
5.7.3. Ekspresivnost frigijskog modusa	172
5.7.4. Ekspresivnost hipofrigijskog modusa	172
5.7.5. Ekspresivnost lidijskog modusa	173
5.7.6. Ekspresivnost hipolidijskog modusa	173
5.7.7. Ekspresivnost miksolidijskog modusa	174
5.7.8. Ekspresivnost hipomiksolidijskog modusa	174
6. PSALMODIJSKI TONUSI	175
6.1. Struktura jednostavnih psalmodijskih tonusa	176
6.1.1. Svečani tonusi za hvalospjeve	179
6.1.2. Ukrasni tonusi za introit i communio	179
6.2. Praktični savjeti za izvođenje psalmodije	180
6.3. Uspoređivanje jednostavnih, svečanih i ukrasnih tonusa	182
6.4. Praktični primjeri jednostavnih tonusa	190
6.5. Praktični primjeri svečanih i ukrasnih tonusa	195
6.6. Časoslov	201
6.7. Pjevani dijelovi Jutarnje i Večernje časoslova	203
7. DIRIGIRANJE GREGORIJANSKOG PJEVANJA	205
7.1. Općenito o ritmu	205
7.1.1. Kako nastaje veliki gregorijanski ritam	208
7.1.2. Nastanak incisuma	211
7.1.3. Osnovni ritam	211
7.1.4. Složena vremena	215
7.1.5. Složeni ritam	217
7.1.6. Ritam riječi i ritam gregorijanskih neuma	218
7.1.6.1. Ritam neuma	221

7.2. Kironomija.....	222
7.2.1. Veliki gregorijanski ritam i pravila kironomije	226
7.3. Neka posebna pravila pokreta ruke	229
7.3.1. Upotreba lijeve ruke	230
7.4. Zakonitost interpretacije gregorijanskog pjevanja	231
7.4.1. Kako pjevanjem što bolje ujediniti slogove riječi?	232
7.4.2. Recitativi, silabičke, neumatske i melizmatičke melodije.....	233
7.4.3. Osnovna pravila dinamike i tempa u gregorijanskom pjevanju	234
7.4.4. Stanke i pravila usporavanja ritma na stankama	235
7.5. Ekspresivnost gregorijanskih melodija.....	237
7.5.1. Logički naglasak.....	238
7.5.2. Patetički naglasak.....	240
7.6. Struktura gregorijanske polufraze, fraze i perioda.....	241
7.6.1. Gregorijanska polufraza.....	244
7.6.2. Gregorijanska fraza	248
7.6.3. Gregorijanski period.....	250
7.6.4. Coda	253
7.7. Tehnika skladanja gregorijanskih skladbi.....	254
7.8. Jesu li gregorijanske melodije opisne?.....	256
7.9. Praktični savjeti dirigentu i pjevačima.....	258
7.9.1. Oblikovanje glasa, način pjevanja i izbor pravilne intonacije	258
7.9.2. Jasan izgovor teksta	260
7.9.3. Stil	261
7.9.4. Ritmičko gibanje	261
7.9.5. Jačina izvođenja.....	263
Literatura	269
Osnovni pojmovnik	271

HRVATSKO DRUŠTVO CRKVENIH GLAZBENIKA
INSTITUT ZA CRKVENU GLAZBU »ALVE VIDAKOVIĆ«
ZAGREB, Kaptol 29

Za izdavača:
Dr. Izak Špralja

Tiskanje dovršeno u prosincu 1997.

Mo. Miroslav Martinjak, profesor gregorijanskog pjevanja na Institutu za crkvenu glazbu u Zagrebu, osjetio je prazninu za literaturom o gregorijanskom pjevanju na hrvatskom jeziku te veliku potrebu da studenti Instituta imaju dobar priručnik koji će im pomoći otkriti bogatstvo tog crkvenog pjevanja...

Knjiga *GREGORIJANSKO PJEVANJE, baština i vrelo rimske liturgije* zaokružuje na specifičan način sve ono što je do sada izašlo na hrvatskom jeziku o gregorijanskom pjevanju...

Pojedine teme gregorijanskog pjevanja (semiologija, gregorijanski oblici, modalitet i dirigiranje) u knjizi su obrađene po prvi put na hrvatskome jezičnom području. Stoga možemo reći da je ova knjiga ozbiljan pokušaj da se gregorijanskom pjevanju pristupi na cjelovit i temeljit način...

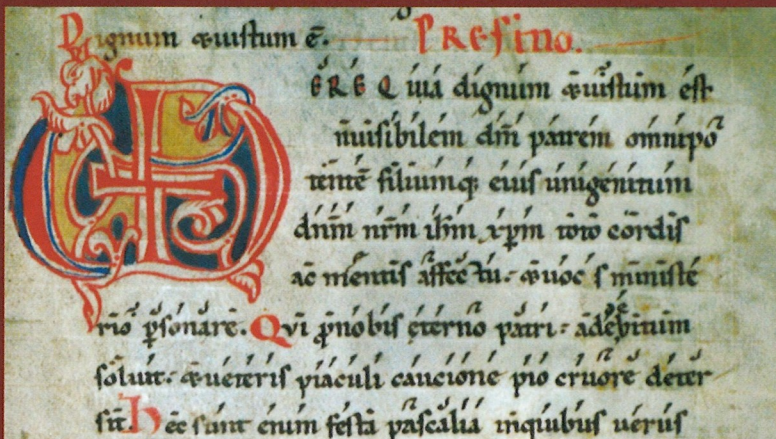
Mo. Šime Marović,
kapelnik splitske katedrale
i profesor crkvene glazbe u Splitu,
(iz recenzije)

Velika srednjovjekovna hrvatska glazbena baština uglavnom je nepoznata i neproučena. Razlozi su tome raznovrsni, ali jednim od glavnih treba svakako smatrati i nedostatak udžbenika koji bi mlade glazbenike uveli u tajne gregorijanske glazbe. Taj nedostatak sada otklanja najnovije djelo Miroslava Martinjaka - *Gregorijansko pjevanje*...

U svojem je djelu Martinjak, kako se i iz naslova pojedinih poglavlja može vidjeti, obradio svu problematiku vezanu uz gregorijansko pjevanje: od povijesnoga pregleda do izvođačke prakse...

Djelo je opskrbljeno znanstvenim aparatom od preko četiri stotine bilježaka i petstotinjak što skica što notnih primjera. Knjiga je pisana znački, metodom znanstvenoga rada i postupnošću dobrog školskog priručnika te će kao takva izvrsno poslužiti studentima teoloških učilišta, institutâ za crkvenu glazbu i glazbenih akademija, kao i znanstvenicima koji će proučavati gregorijansko pjevanje...

Dr. Miho Demović
dirigent Kora
prvostolne crkve zagrebačke
(iz recenzije)



ISBN 953-6653-00-1



9 789536 653003